

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства
та природокористування

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

05-08-51

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
із навчальної дисципліни

«Туризмологія»

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 242 «Туризм» денної та заочної форм
навчання

Рекомендовано
науково-методичною комісією
зі спеціальності 242 «Туризм»
Протокол № 1 від 05.09.2018 р.

Рівне – 2018

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Туризмологія» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 242 «Туризм» денної та заочної форм навчання / Коротун С. І., Яковишина М. С. – Рівне : НУВГП, 2018. 35 с.

Укладачі: Коротун С. І., к. геогр. н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи; Яковишина М. С., старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Відповідальний за випуск – Коротун С. І., канд. геогр. наук, доцент, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи.

Зміст

Вступ	3
Розподіл аудиторних годин, запланованих на семінарські заняття	4
Тема 1. Туризмологія: процес формування теорії туризму	5
Тема 2. Місце туризмології в системі інших наук	8
Тема 3. Становлення науки про туризм. Принципи, методи та функції туризмології	8
Тема 4. Філософія туризму. Туризм як життєвий світ людини	12
Тема 5. Історія та антропологія туризму	13
Тема 6. Географія міжнародного туризму і принципи сталого розвитку туризму	14
Тема 7. Туристські мотивації: соціологічні аспекти	15
Тема 8. Культурологічна функція туризму	16
Тема 9. Етичні виміри туризму	17
Тема 10. Екскурсологія як туризмологічна наука. Педагогіка	18
Тема 11. Праксеологічні принципи туризму	21
Тема 12. Суспільне значення туризму. «Overtourism» – проблема надмірного туристичного навантаження	22
Література	22
Додатки	25

ВСТУП

Актуальність вивчення курсу «Туризмологія» зумовлена необхідністю наукового осмислення різноманітних практик сучасного туризму, формування концепції відповідального туризму, як одного із стабілізаторів суспільного розвитку, за допомогою якого можна вирішити цілий комплекс економічних та соціальних проблем.

Метою вивчення дисципліни є формування цілісної уяви про туризм як соціальний інститут, як певну форму природно-суспільного буття та життєдіяльності людини, яка подорожує.

Центральним об'єктом туризмології є турист, «homo viator» (людина, яка подорожує). Проблематика туризмології – досліджувати все, що відбувається у сплетінні «людина – подорож – туристична дестинація – довкілля».

Завданням вивчення туризмології є теоретична та практична підготовка студентів з питань:

- визначення сутності теорії туризму як наукової соціоекономічної та гуманітарної дисципліни;
- систематизація наукових підходів до розуміння феномену туризму, з'ясування генези та еволюції туризмологічного знання, визначення змісту основних туризмологічних концепцій;
- виявлення діалектики зв'язків між теорією та практикою туристичної діяльності.

У результаті вивчення дисципліни «Туризмологія» студент повинен **знати**:

- теорію туризму, понятійно-категоріальний апарат дисципліни;
- принципи філософського тлумачення явища «туризм», феномену подорожей, мотивації туристів;
- історію виникнення туризмологічного знання, основні туризмологічні концепції;
- структуру та функції туризмологічного знання, його суспільне призначення;
- міжнародний та вітчизняний досвід культурного впливу туризму на місцевий етнос.

уміти:

- застосовувати набуті теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- користуватися у своїй майбутній професії понятійним апаратом туризмологічних термінів.

мати компетентності:

- володіти навичками оперування фаховою термінологією;
- здатність здійснювати наукові дослідження з туристичної проблематики;
- визначати сутність теорії туризму як інноваційної наукової соціоекономічної та гуманітарної дисципліни.

**Розподіл аудиторних годин,
запланованих на виконання практичних занять**

№ з/п	Назва теми	К-ть год.	
		ден	заоч
1.	Тема 1. Туризмологія: процес формування теорії туризму	2	2
2.	Тема 2. Місце туризмології в системі інших наук	2	
3.	Тема 3. Становлення науки про туризм принципи, методи та функції туризмології	2	
4.	Тема 4. Філософія туризму. Туризм як життєвий світ людини	2	
5.	Тема 5. Історія та антропология туризму	2	
6.	Тема 6. Географія міжнародного туризму і принципи сталого розвитку туризму	2	2
7.	Тема 7. Туристські мотивації: соціологічні аспекти	2	
8.	Тема 8. Культурологічна функція туризму	2	
9.	Тема 9. Етичні виміри туризму.	2	
10.	Тема 10. Екскурсологія як туризмологічна наука. Музейна педагогіка	2	2
11.	Тема 11. Праксеологічні принципи туризму.	2	2
12.	Тема 12. Суспільне значення туризму. «Overtourism» – проблема надмірного туристичного навантаження	2	
	Разом	24	8

Практичне заняття № 1

Туризмологія: процес формування теорії туризму

Мета: отримати уявлення про історію формування теорії туризму, основні підходи до визначення сутності туризму, функції туризму.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Чи можна туризм вважати наукою? Ознайомтесь із різними висловами науковців щодо дискусії з даного питання і сформулюйте власне судження:

- За визначенням, туризм не може бути наукою. Туризм використовує різні інструменти, такі як маркетинг, статистика, психологія, економіка тощо.
- Туризм ще не є наукою. Це мультидисциплінарна галузь, що багато в чому вдосконалилася, шляхом диверсифікації емпіричного виміру та сфер наукових досліджень, але ще є далекою від структурованого гносеологічного знання.
- Туризм поки що не є наукою. Наука, класично, завжди була визначена як вивчення фундаментальних напрацювань щодо природи Всесвіту, що включає матеріальні властивості та математику. Біологія - це наука, оскільки вона досліджує та пояснює живу речовину до субклітинного рівня. Ботаніка та зоологія - філологія біології. Геологія - це земна наука. Фізика - це наука. Археологія, психологія, маркетинг, економіка тощо - це дослідження або дисципліни, але оскільки вони не пов'язані з фундаментальними роботами природного світу чи космосу, вони не можуть бути визначені як науки.
- Туризм вже є галуззю науки та міждисциплінарної науки, яка досліджує та досліджує явища в галузі туризму за допомогою наукової методології, яка спрямована на встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

- Туризм як галузь охоплює велику сферу і повинен бути визнаний як незалежна галузь науки. Туризм швидко перетворюється з бізнес-сегмента в наукову галузь.
- Сектор туризму вже перейшов від прикладної галузі навчання, щоб стати зрілою галуззю науки.
- Туризм є лише прикладною галуззю, відсутні унікальні теоретичні основи для туризму, які поки що не дозволили йому стати науковою дисципліною.
- Туризм є академічною дисципліною, дослідники накопичили достатньо знань у дискурсі, щоб створити робочу дисципліну та методологію для цієї галузі. Проте це набагато нижче рівня становлення самостійної галузі науки, на відміну від того, що вона є дуже зрілою галуззю суспільних наук.
- Туризм вже є галуззю міждисциплінарної науки, яка досліджує явища в галузі туризму за допомогою наукової методології, яка спрямована на встановлення причинно-наслідкових зв'язків.
- Туризм є частиною суспільної науки і користується всіма якісними та кількісними методами, які традиційно використовують суспільні науки.

Проблемне питання 2. Якби вам довелось обирати назву для науки про туризм, щоб ви вклали у зміст таких термінів, як «туризмознавство», «туризмографія», «туризмометрія», «туристика», «туризмологія»?

Проблемне питання 3. Згадайте функції туризму. Підберіть до характеристики кожної функції туризму її назву:

Функції туризму

Функції туризму	Зміст функцій туризму
1)	люди поліпшують своє психічне здоров'я
2)	туризм стимулює охорону природи
3)	туризм вносить різноманіття та радість в повсякденне життя людини
4)	туризм сприяє збереженню історико-культурних ресурсів
5)	туризм забезпечує розвиток транспорту, харчової

	промисловості, курортного будівництва
6)	людина пізнає навколишній світ, формує свій світогляд
7)	людина в подорожі вчиться з толерантністю та повагою ставитися до традицій, вірувань і менталітету інших народів
8)	туризм допомагає країнам покращувати відносини між собою

Наукове та практичне призначення туризмології розкривається в її функціях: **світоглядній, етнічній, комунікаційній, аксіологічній, етичній, екологічній, праксіологічній.** Підберіть відповідні тези для характеристики кожної функції туризмології.

Проблемне питання 4. До яких наук більше тяжіє знання про туризм? Гуманітарних, природничих, суспільних? Назвіть наукові дисципліни, які належать до суспільних (соціальних) наук, гуманітарних наук, природничих наук. Що таке фундаментальні і прикладні науки? Туризмологія є фундаментальною чи прикладною наукою?

Завдання для самостійної роботи:

1. Зробити огляд публікацій, пов'язаних із визначенням туризмології як науки. За результатами літературного огляду підготувати короткі анотації та написати есе, у якому відобразити своє розуміння феномену туризму та значення туризмології.

2. У вигляді таблиці відобразити формування туризмознавчої термінології:

Автор, країна походження	Термін	Трактування терміну	Основні праці
--------------------------	--------	---------------------	---------------

3. У вигляді таблиці відобразити внесок представників національних туризмознавчих шкіл для розвитку теорії та практики туризму:

Країна	Представники	Внесок
--------	--------------	--------

Література [1, 2, 3, 6, 7, 8, 17].

Практичне заняття № 2

Місце туризмології в системі інших наук

Мета: ознайомитись з понятійним апаратом туризмології.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Охарактеризувати складові туризмологічного знання. Теоретико-методологічні засади туризмології.

Проблемне питання 2. Побудувати схему взаємозв'язку туризмології з іншими дисциплінами (додат. Б - Е) Кореляційне співвідношення теорії і практики туризму, виявлення зв'язків туризму з економікою, географією, культурою, соціологією, психологією тощо.

Проблемне питання 2. Охарактеризувати особливості розвитку національних туризмологічних шкіл.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 2, 3, 6, 7, 8, 17].

Практичне заняття № 3

Становлення науки про туризм. Принципи, методи та функції туризмології

Мета: охарактеризувати складові туризмологічного знання.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Основні туризмологічні концепції.

Широкий діапазон досліджень туризму, представлений в працях українських та зарубіжних вчених, вимагає великого різноманіття підходів та поглядів на це явище. Туризм можна аналізувати з різних точок зору.

Заповніть таблицю «Дослідницькі підходи у туризмології».

Підберіть відповідні тези для характеристики кожного підходу:

Дослідницькі підходи у туризмології

прогностичний підхід	
інституційний підхід	
історичний	
організаційний	
міждисциплінарний підхід	
економічний	
географічний підхід	
системний підхід	
соціологічний підхід	

- акцентує на пізнанні мети і способів діяльності різних установ, присутніх на туристичному ринку, їх взаємозв'язків, взаємовпливів і позицій;

- полягає у розкритті генезису розвитку туризму в різних місцях, регіонах і періодах;

- концентрується на проблемах організації і менеджменту туризму та системах функціонування туристичних підприємств;

- в якому предметом досліджень є питання попиту, пропозицій, цін, працевлаштування, інвестицій, туристичних витрат, економічної активності регіонів;

- аналізує характер і наслідки впливу туризму на суспільство;

- дозволяє розкрити сутність, види та значення туристичних об'єктів, просторовий і часовий аспект туризму, а також пояснює зміни, що відбуваються у середовищі під впливом туризму;

- сутність якого полягає у поєднанні різних підходів в один комплексний метод оцінки всієї туристичної системи;

- полягає у пошуку відповіді на схожі питання з точки зору різних наукових дисциплін;

- значення якого витікає зі швидкого темпу змін туристичних явищ і необхідності аналізу їх впливу на становлення туристичного ринку в майбутньому.

Проблемне питання 2. Внаслідок різноманіття напрямків і підходів в дослідженнях туризму виникає диференціювання

теоретичних концепцій і моделей, які застосовуються в ході аналізу і опису явищ. Які концепції, теорії та моделі найчастіше застосовують у наукових дослідженнях туризму? Розкажіть про зміст деяких з них:

- модель туриста і модель туризму (за Ж.Шафарі);
- концепцію туризму як зустрічі;
- теорію периферії В.Крісталлера;
- теорію дифузії інновацій;
- модель циклу еволюції туристичного простору Р.В.Бутлера;
- концепцію туристичного простору;
- концепцію туристичної функції;
- концепцію району (території) туристичної активності;
- концепцію територіальних рекреаційних систем;
- концепцію сприйняття простору (ландшафту);
- концепцію туристичної урбанізації;
- теорії конфлікту в туризмі;
- концепцію функції туризму.

Проблемне питання 3. Концепція туристичної функції.

Важливе місце в науковому дослідженні туризму займає аналіз ролі туристичної функції в суспільно-економічному розвитку населених пунктів та регіонів. Під туристичною функцією ми розуміємо будь-яку суспільно-економічну діяльність в населеному пункті чи регіоні, спрямовану на обслуговування туристів та задоволення певних туристичних потреб.

Розвиток в'їзного туризму стає причиною для активізації сфери надання послуг. Чим більший туристичний рух, тим істотніше роль туризму в господарській системі даної місцевості і тим сильніше розвивається її туристична функція. Чим туристична функція є краще розвиненою, тим більшу конкуренцію складає вона стосовно інших суспільно-економічних функцій місцевості і тим вищу позицію займає в її функціональній структурі. Щодо інших суспільно-економічних функцій, то туризм може виконувати головну, рівноправну, доповнюючу чи додаткову функцію. Основними показниками розвитку туристичної функції місцевості є:

а) кількість туристичних місць для ночівлі, яка припадає на 100 постійних мешканців, – так званий показник Барет'є і Дефферта;

б) величина туристичного руху, що вимірюється кількістю приїжджих туристів на 100 постійних мешканців, – так званий показник Шнайдера;

в) кількість зайнятих в туристичному секторі.

Загалом прийнято вважати, що туристична функція є високо розвиненою, коли показник Р. Барет'є і Дефферта досягає рівня 100, тобто коли кількість місць для ночівлі туристів є рівна кількості постійних мешканців. У Польщі, наприклад, прийнято, що туристична функція є головною або однією з головних суспільно-економічних функцій місцевості, коли показники Барет'є і Дефферта перевищують рівень 50, а показник Шнайдера – 500.

Для просторового аналізу часом використовуються й інші показники розвитку туристичної функції, наприклад кількість місць для ночівлі, яка припадає на 1 км² або кількість туристів на 1 км². У деяких випадках говориться також про туристичні функції територій, що мають у використанні невелику базу для ночівлі і працевлаштована невелика кількість осіб, які надають туристичні послуги, однак їм характерна велика концентрація одноденного туристичного руху, напр. приміські зони.

1. Визначте показник Шнайдера для Японії, якщо у 2017 році кількість туристських прибуттів у Японію складає 28,691 млн., а кількість місцевого населення 127 млн.
2. Визначте показник Шнайдера для України, якщо у 2017 році кількість туристських прибуттів в Україну складає 14,23 млн., а кількість місцевого населення 45 млн.
3. Визначте показник Шнайдера для Франції, якщо у 2017 році кількість туристських прибуттів у Францію складає 86,918 млн., а кількість місцевого населення 66,9 млн.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 6, 7, 8, 15, 18, 19].

Практичне заняття № 4

Філософія туризму. Туризм як життєвий світ людини

Мета: ознайомитись із змістом філософії туризму. Визначити перелік філософських принципів.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Зміст філософії туризму. Визначити перелік філософських принципів.

Проблемне питання 2. Феноменологічна, герменевтична, антропологічна, аксіологічна особливості філософського розуміння та інтерпретації феномену туризму.

Проблемне питання 3. Гуманізація туризму як чинник гармонії відносин людини з довкіллям. Аксіологічний аспект цінності туристської діяльності.

Проблемне питання 4. Проаналізувати показники звіту конкурентоспроможності туризму та подорожей

Завдання для самостійної роботи:

1. Зробити огляд інтернет-ресурсів за темою «Тенденції подорожей 2018» (Travel Trend of 2018).
2. Підготувати коротке есе на тему «Трансформаційна подорож: усвідомлення потенціалу сталого туризму». Приклад:

Туризмологія досліджує все, що відбувається у сплетінні: «людина – подорож – туристична дестинація – навколишнє середовище». Проте, головним об'єктом дослідження є людина, яка подорожує – homo viator.

Як і більшість галузей, індустрія туризму знаходиться в постійному стані еволюції. Люди завжди будуть прагнути подорожувати й робитимуть це з користю і по-новому. Туризм трансформує свідомість людини: кидає виклик, надихає мандрівника, створюючи емоції та змінюючи життя на краще.

Трансформаційна подорож – це дуже особистий досвід, оскільки кожна людина унікальна, і будуть виникати різні емоції і по-різному впливати на людей. Хтось може сильно

перейнятися гастрономічним туром, в якому кухня маловідомого регіону або села стане трансформаційним поштовхом до змін; інші можуть відчути перший досвід сходження на свою першу гору або каякінг по річці, які пробудять в них щось, про що вони не знали раніше. На людей справляє значний вплив незаймана природа і «відрив» від сучасності, нагадуючи їм про красу, силу і крихкість природи і людства, про те, як ми пов'язані і залежимо одне від одного.

В решті-решт, трансформаційний досвід подорожі – це те, що рухає і перетворює людину, і це залежить лише від людини. Головне – вирушити і почати набувати цей досвід.

3. Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 9, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 20].

Практичне заняття № 5 Історія та антропологія туризму

Мета: ознайомитись із антропологією подорожей. Зробити періодизацію розвитку світового туризму.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Сутність та характер подорожей в античну та середньовічну епохи, а також в Новий час. Скласти таблицю подорожей за всю історію людства.

Проблемне питання 2. Антропологія мандрів та подорожей. Філософське тлумачення антропології туризму.

Проблемне питання 3. Туристські товари та товари народних промислів як наслідки антропогенезу.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 6, 7, 8, 9].

Практичне заняття № 6

Географія міжнародного туризму і принципи сталого розвитку туризму

Мета: визначити основні принципи розміщення туристичних ресурсів. Проаналізувати туристське споживання природних ресурсів України.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Територіальна організація туризму, принципи розміщення туристичних ресурсів, туристичного районування.

Проблемне питання 2. Туристське споживання природних ресурсів. Принципи сталого (гармонійного) розвитку туризму. Зробіть детальний опис основних ключових питань з сталого розвитку туризму в містах, які повинні бути підтримані місцевою політикою:

- стале економічне зростання;
- соціальне залучення, зайнятість та зменшення бідності;
- міська культура та природна спадщина;
- взаємне розуміння, міжкультурна поведінка, безпека та захист.

Проблемне питання 3. Архітектурно-містобудівна організація відпочинку і туризму як форма облаштованості туристичної інфраструктури. Наведіть приклади необхідності просторової реорганізації та «омолоджування» туристичних міст для:

- того, щоб зробити їх життєздатними та доступними для людей з особливими потребами;
- для сталого управління своїм культурним надбанням.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 15, 18-20].

Практичне заняття №7 Мотивації туристів: соціологічні аспекти

Мета: ознайомитись із основними тенденціями туризму та мотиваціями сучасних туристів, розглянути міжнародний та вітчизняний досвід культурного впливу туризму на людину

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Структура соціології туризму. Туризм як соціокультурний інститут. Соціологічні аспекти дослідження туризму.

Проблемне питання 2. Згадайте класифікацію туристських мотивацій

Класифікація туристських мотивацій

Мотивації при виборі подорожі	Приклади реалізації туристських мотивацій
<ol style="list-style-type: none">1) турбота про здоров'я.2) заняття спортом.3) навчання.4) можливість самовираження і самоствердження.5) можливість зайнятися улюбленою справою в середовищі однодумців.6) вирішення ділових проблем.7) розвага і потреба в спілкуванні з людьми.8) задоволення цікавості і підвищення культурного рівня.	

Підберіть відповідні приклади реалізації туристських мотивацій, та наведіть власні приклади:

- інсентив-тури;
- «сирний тур» по Швейцарії;
- програми навчання (менеджмент, маркетинг та ін.);
- пригодницькі тури: сафари;
- тури по відомим історичним і культурним центрам;
- екзотичні тури для охочих кинути палити;
- подорожі в святкові дні;
- велосипедні тури.

Проблемне питання 3. Проблеми туристської мотивації.

Проведіть тематичні дискусію з приводу:

- форм проведення відпустки «три S» (Sea - Sun - Sand) і «три L» (Lore - Landscape - Leisure)
- зміни мотивацій в активному туризмі. Ознайомитись із результатами дослідження 2017 року, проведеного Adventure Travel Trade Association спільно з дослідниками з Університету Східної Кароліни, яке показує, що з усіх мотиваційних факторів більшість активних мандрівників обирають «прагнення трансформації особистої свідомості» (додат. Н).
- туристських мотивацій майбутнього. Для цього розгляньте шість туристських особистостей майбутнього: звичайний споглядач (simplicity searcher), культурні пурісти (cultural purist), шукачі соціальних переваг (social capital seeker), мисливці за винагородами (reward hunter), вимушений супровідник (obligation meeter), етичні мандрівники (ethical traveller) (додат. М).

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем для самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 6, 7, 8, 11, 12].

Практичне заняття №8 **Культурологічна функція туризму**

Мета: ознайомитись із засобами, методами та механізмами закріплення культури значущої інформації в туризмі.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Засоби, методи та механізми закріплення культури значущої інформації в туризмі

Проблемне питання 2. Складіть таблицю класифікації визначення культури.

Проблемне питання 3. Формування в особистості комунікативної культури, культури спілкування, взаємоповаги, толерантності засобами туризму.

Проблемне питання 4. Яку користь місцевим громадам може дати поєднання туризму та культури? Поясніть на прикладі місцевих громад, розташованих поблизу об'єктів Всесвітньої спадщини.

Проблемне питання 5. Вклад релігійного туризму в економічне процвітання міст, сіл та регіонів.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 6, 7, 8].

Практичне заняття №9 Етичні виміри туризму

Мета: розглянути значення психології та етики туризму в туризмологічному знанні

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Місце психології та етики туризму в туризмологічному знанні. Психологія в процесі туристичної діяльності.

Проблемне питання 2. Психологічні проблеми управління сферою туризму. Етичні виміри туризму. Глобальний етичний кодекс туризму. Світовий комітет з туристичної етики (World Committee on Tourism Ethics).

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 3, 6, 7, 8, 9, 14, 16].

Практичне заняття №10 Екскурсологія як туризмологічна наука. Музейна педагогіка

Мета: ознайомитись із педагогічним аспектом туризму, розглянути питання формування гармонійної особистості засобами екскурсійної діяльності.

Інформаційна теоретична довідка

Складовою частиною туризмології є екскурсологія. Екскурсологія – наукове обґрунтування історії, теорії та практики екскурсійної справи. Серед чисельних визначень екскурсології, як науки, одним з найбільш розповсюджених є визначення її як галузі теоретичних знань, яка вивчає «проблеми моделювання ідеальної екскурсії і впливу екскурсії на світосприйняття людей».

Значну частку всіх екскурсій займають екскурсії у музеях. З початку 1980-х років відбулась еволюція поглядів на суспільне призначення музею, яка призвела до виникнення нової музейної ідеології. Музей почали сприймати не як сховище музейних предметів і науково-дослідний центр, а перш за все – як інструмент соціальних й культурних перетворень.

Нині базовим принципом музейно-педагогічної діяльності є інтерактивність. Поєднання інновації та інтерактивності часто відбувається з метою унаочнення навчального процесу в музеї, прагнення зробити його цікавішим та атракційнішим, особливо серед дитячої аудиторії музейних відвідувачів. Так, до інноваційних рішень Віденського природничого музею (Naturhistorisches Museum), які викликають значне зацікавлення у відвідувачів, належать інтерактивні моделі. Наприклад, за

допомогою дворучної помпи відвідувач нагнітає повітря, а на моніторі навпроти зі зображенням розрізу вулкана підіймається лава і відбувається виверження. Звичайно, що найцікавіше це школярам, проте й дорослі вивчають цей експонат. За подібним принципом побудована інтерактивна модель, яка демонструє еволюцію коней. Відвідувач, крутячи важелі, може побачити на екрані, як виглядали предки коней у різні епохи. Привертає також увагу інфрачервона камера. Це оптико-електронний прилад, що візуалізує на екрані температурні поля, внаслідок чого відвідувач бачить на екрані своє відображення в інфрачервоному світлі

Дуже важливим моментом також є правильне оформлення експонатів. Існує теорія навчання Девіда Колба, яка розглядає контакт відвідувача з експонатами музеїв (додат. Ж). Згідно з даною теорією є 4 типи відвідувачів: Мислитель (*assimilator*), Прагматик (*convergent*), Діяч (*accommodator*), Мрійник (*divergent*). Скажімо, перед відвідувачами карета київських митрополитів XVIII ст., яка експонується в НМІУ. Мрійника зацікавить, хто саме на ній їздив, атмосфера того часу, деталі. Мислителя – хто такі митрополити, що характерне для того історичного періоду. Прагматик спробує уявити в русі концепт «карета», а діяч – випробувати практично (додат. И).

Екскурсія є дуже важливою складовою самореалізації людини. Вона забезпечує задоволення, як психологічну потребу людини (повага до себе, прагнення до знань та успіху), так і потреби самоствердження і розвитку, що пов'язані з внутрішнім станом людини. Це найбільш високий критерій реалізації особистого «я», для чого необхідний не тільки значний внутрішній потенціал, а й високий культурний рівень.

Екскурсіологія є складовою найбільш специфічної галузі невиробничої сфери – культури і сприяє всебічному вихованню людини, розвитку її творчих здібностей, створенню умов для раціонального використання її вільного часу.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Охарактеризувати основні категорії педагогіки туризму

Проблемне питання 2. Запропонувати власні приклади коментаря до експонатів у Рівненському краєзнавчому музеї для кожного типу відвідувачів (за теорією Девіда Колбі).

Проблемне питання 3. Розробити ідеї реалізації методичного прийому розвитку холістичного (цілісного) мислення у музеях Рівного та під час оглядової екскурсії містом Рівне (або для іншого міста, за місцем свого проживання). Можна спробувати використати легенду, пов'язану із колоною Божої Матері, що біля Воскресенського Собору: «...коли Рівне захопила епідемія, а міські жителі зібрали гроші на спорудження кам'яної статуї Божої Матері. Після її встановлення за народними переказами, хвороба відступила. Через 75 років по тому у Рівне прийшла страшна епідемія холери. Пригадуючи чудодійне зцілення, рівняни реставрували колону, що знову допомогло місту позбавитись епідемії...» Запропонуйте, як можна реалізувати прийом холістичного мислення (для об'єднання відвідувачів у досягненні спільної мети). Наприклад, відвідувачам можна запропонувати разом скласти колону Божої матері (з різних фрагментів фото) або прикрасити її задалегідь підготовленим декором, чи разом скласти світлове декоративне підсвічування, ілюмінацію (з'єднати світло діоди) тощо. Запропонуйте власний приклад для міста Рівне (або іншого міста за проживанням).

Завдання для самостійної роботи:

1. Зробити огляд публікацій, пов'язаних із інноваціями в екскурсійній діяльності та практиці музейної справи. За результатами літературного огляду підготувати приклади світових інновацій у екскурсійній діяльності, які на вашу думку варті найбільшої уваги, та можливості їх реалізації:

- у музеях Рівного
- під час оглядової екскурсії містом Рівне

2. Напишіть текст екскурсовода, який використовує прийом зштовхування суперечливих версій – з приводу дати заснування міста Рівне та з приводу легенди про місто Суренж.
3. Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 4, 5, 10].

Практичне заняття №11 **Праксеологічні принципи туризму**

Мета: ознайомитись із праксеологічними принципами туризму, а також з правовими аспектами туризмознавства та фізіологією подорожуючої людини.

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Праксеологія туризму як наукове осмислення туристичних практик. Праксеологічні принципи туризму.

Проблемне питання 2. Економіка туризму:

- як інженерні й цифрові технології покращують процеси подорожей на національному та міжнародному рівнях та покращують доступ відвідувачів до місця призначення;
- способи, якими нові технології вплинули на сектор туризму протягом останніх 5-10 років та зміни, що очікуються у наступні роки;
- підвищення обізнаності в інших секторах економіки щодо потенціалу нових технологічних застосувань у різних галузях туризму.

Проблемне питання 3. Інститути гостинності як чинники праксеологічного знання:

- нові тенденції та ідеї щодо сервісу та технологій в засобах розміщення;
- приклади успішного досвіду закладів гостинності.

Проблемне питання 4. Менеджмент та маркетинг туризму:

- нові тенденції та ідеї щодо того, як задовольнити очікування туристів, які шукають нових вражень та якісного обслуговування;
- успішні приклади провадження політики, розробки продуктів, маркетингу, а також бізнес-культури та філософії.

Проблемне питання 5. Правові аспекти туризмознавства.

Проблемне питання 6. Охарактеризувати основні положення, пов'язані з питанням організації та охорони праці в туризмі.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 7, 18].

Практичне заняття №12

Суспільне значення туризму. «Overtourism» – проблема надмірного туристичного навантаження

Мета: усвідомити суспільне значення туризму та розглянути проблеми, які він породжує

Проблемні питання для обговорення в аудиторії:

Проблемне питання 1. Фізіологія людини подорожуючої (обстеження туристів, адекватність їх організму труднощам туристичних заходів).

Проблемне питання 2. Екологічні особливості навколишнього середовища як чинник активації туристів.

Проблемне питання 3. Екологічна деградація території внаслідок надмірного туризму. «Overtourism».

Проблемне питання 4. Відповідальний туризм. Яким чином відповідальний туризм, зорієнтований на сталий розвиток, може сприяти, представляти і захищати світову

спадщину? Як керувати туристичними ресурсами під час використання ресурсів світової спадщини, не завдаючи їй шкоди і приймаючи туристів?

Проблемне питання 5. Туризм і Глобальні цілі сталого розвитку.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь (за варіантом) на одну з тем самостійного опрацювання (додат. А).

Література [1, 11, 13, 16].

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов В. В. Конспект лекцій з дисципліни «Туризмологія» (для магістрів спеціальності 8.14010301 – Туризмознавство) : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 71 с.
2. Герасименко В. Г. Теорія туризму як складова туризмології. Вісник соціально-економічних досліджень. 2011. Вип. 2. С. 173-180.
3. Горожанкіна Н. А. Практикум до вивчення курсу «Туризмологія» : практикум. Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2014. 61 с.
4. Гохстрат Е., Гейн А. В. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч : наук.-попул. вид. Пер. з голландської Наталії Карпенко. Київ : Видавець Чередниченко А.М., 2015. 96 с.
5. Бокотей А. А. Інноваційні впровадження в природничих музеях Швейцарії та Австрії Наукові записки Державного природознавчого музею. Львів : ДПМ, 2014. Вип. 30. С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzdp_m_2014_30_6
6. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : науково-навчальне видання. Київ : КУТЕП, 2008. 825 с.

7. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : монографія. / Кручек О. А., Дьорова Т. А., Любіцева О. О. та ін. Київ : Академія, 2013. 368 с.
8. Туризмологія (теорія туризму) : навч.-метод. посіб. зі спецкурсу / Пазенюк В. С., Федорченко В. К., Кручек О. А., Мініч І. М. Київ : КУТЕП, 2010. 70 с.
9. Філософія туризму : навч. посіб. / за ред. В. К. Федорченка, В. С. Панченка. Київ : Кондор, 2004. 268 с.
10. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науково-методичний посібник. Київ : Логос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
11. Christina Beckmann. Research Reveals Adventure Travelers Primarily Motivated by Transformation URL: <https://www.adventuretravelnews.com/research-reveals-adventure-travelers-primarily-motivated-by-transformation> (дата звернення: 15.10.2017).
12. Future Traveller Tribes 2030 by Amadeus. URL: <https://amadeus.com/documents/en/blog/pdf/2015/07/amadeus-traveller-tribes-2030-airline-it.pdf> (дата звернення: 03.02.2017).
13. Overtourism – what is it, and how can we avoid it?/ Responsible travel. URL: <https://www.responsibletravel.com/copy/overtourism> (дата звернення: 04.09.2018).
14. The Transformational Travel Council. URL: <https://www.transformational.travel/>
15. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>
16. Tourism for Sustainable Development Goals. URL: <http://tourism4sds.org/>
17. Tourism Sciences or Tourism Studies? Implications for the Design and Content of Tourism Programming /J.R. Brent Ritchie, Lorn R. Sheehan and Seldjan Timur (2008). URL: <https://journals.openedition.org/teoros/1621>.
18. Tourism Statistics. – URL: <https://www.e-unwto.org/toc/unwttf>
19. UNWTO Tourism Highlights. URL: <https://www.e-unwto.org>
20. World Tourism Day. URL: <http://wtd.unwto.org/content/world-tourism-day-2018>

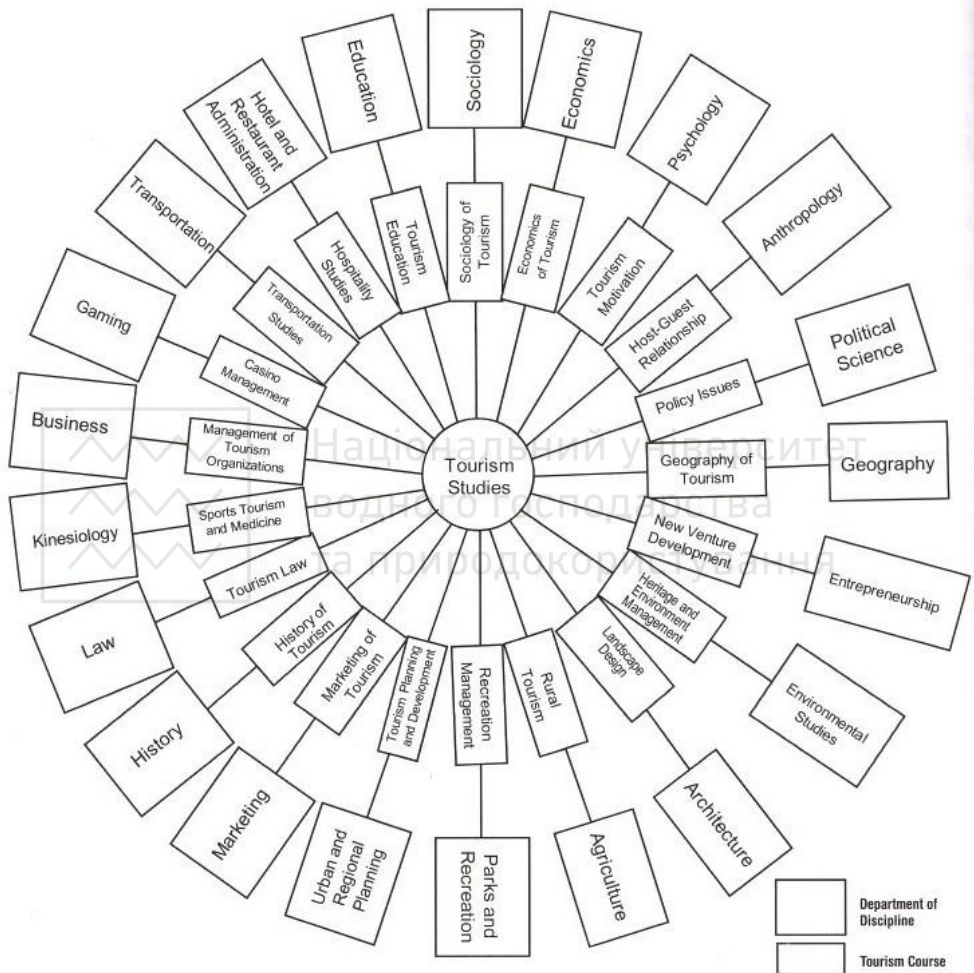

Тематика самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Наукові підходи до розуміння феномену туризму	4	6
2.	Понятійний апарат туризмології, її тезаурус	2	6
3.	Основні теорії розвитку туризму.	4	6
4.	Генеza туризмологічного знання.	4	6
5.	Місце туризмології в структурі соціогуманітарних наук.	4	6
6.	Туризмологічне знання	2	6
7.	Перші узагальнення подорожей в античній філософії.	4	6
8.	Виникнення туризму як організованої та специфічної форми подорожей.	4	6
9.	Феноменологічна, герменевтична, антропологічна, аксіологічна особливості філософського розуміння та інтерпретації феномену туризму.	4	6
10.	Українська туризмологічна школа	4	6
11.	Теоретико-методологічні складові туризмології	4	6
12.	Сучасний світовий туризм	4	6
13.	Людські цінності в туризмі	4	6
14.	Праксеологічні принципи туризму	2	6
15.	Соціологія туризму	2	6
16.	Культурологія туризму	4	6
17.	Психологія та етика туризму	4	4
18.	Педагогіка туризму	4	4
19.	Суспільне значення туризму	4	4
20.	Гуманізація туризму як чинник гармонії відносин людини з довкіллям.	4	4
21.	Філософське тлумачення антропології туризму.	4	4
22.	Правові аспекти туризмознавства.	4	4
23.	Етичні виміри туризму	4	4
24.	Формування пізнавальної мотивації засобами екскурсійної діяльності	4	4
25.	«Overtourism»: можливі шляхи розв'язання проблеми надмірного туристичного навантаження	4	4
26.	Відповідальний туризм	4	4
27.	Туризм і Глобальні цілі сталого розвитку	4	4
	Разом	100	140

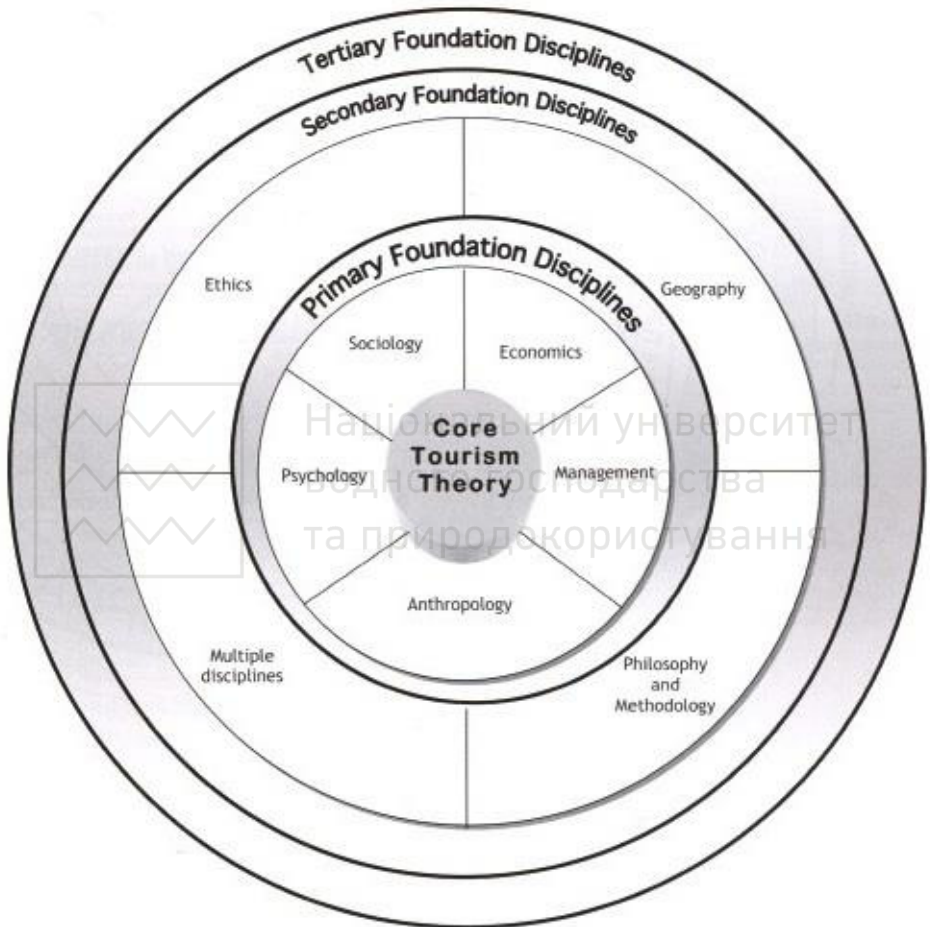
Зв'язок вчення про туризм із іншими дисциплінами

Джерело: Jafar Jafari, Study of Tourism: Choices of disciplin and approach, Tourism Sciences or Tourism Studies? Implications for the Design and Content of Tourism Programming.

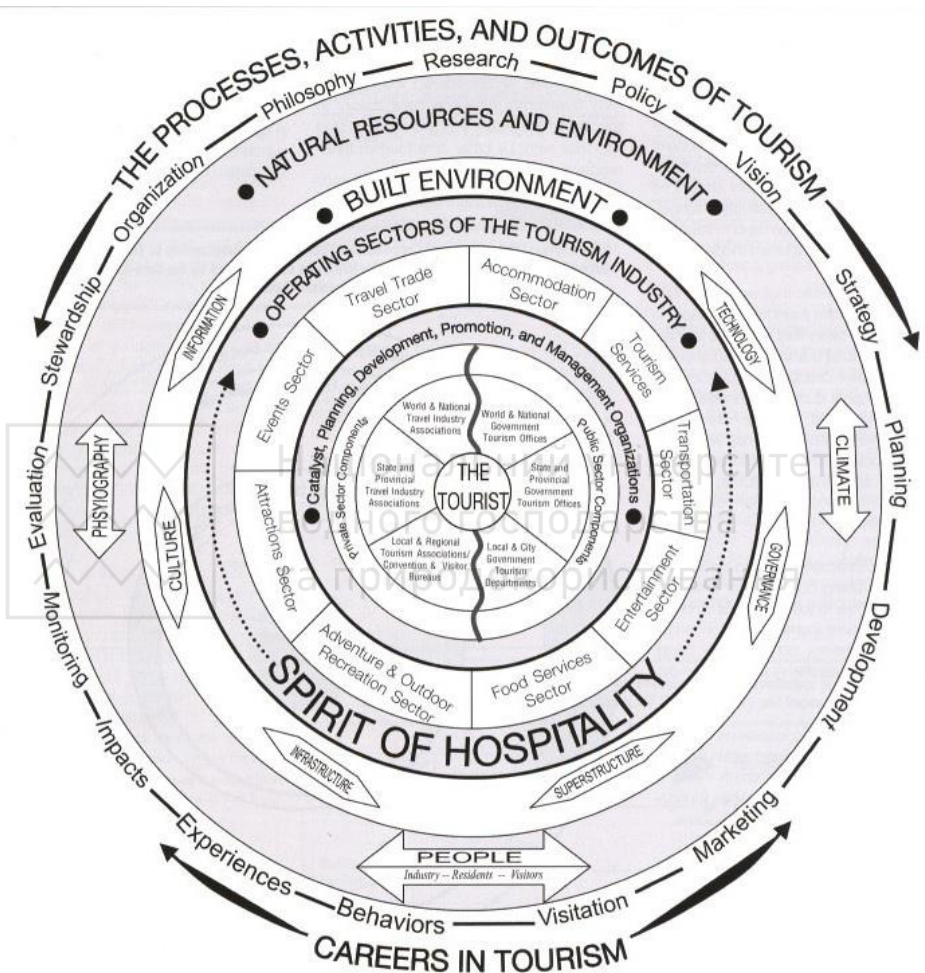
Концептуальна інтерпретація теорії туризму та її взаємозв'язок з теорією
інших базових дисциплін

Джерело: Goeldner, Charles R. and J.R. Brent Ritchie (10thed.) (2006), *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, Hoboken (NJ), John Wiley & Sons.

Компоненти туристичної дестинації

Source: Goeldner and Ritchie (2006: 14)

Джерело: Goeldner, Charles R. and J.R. Brent Ritchie (10thed.) (2006), Tourism: Principles, Practices, Philosophies, Hoboken (NJ), John Wiley & Sons.

Модель конкурентоспроможності та сталого розвитку туристичної дестинації

Джерело: Ritchie, J.R. Brent and Geoffrey I. Crouch (2003), The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective. Oxfordshire (UK), CABI Publishing.

Схема типів відвідувачів музеїв згідно теорії Деvida Колба

Варіанти текстів із виставок, які ілюструють теорію
Девіда Колба

Виставка «Маршрут Голландія-Америка» (Музей мореплавства)

Текст для Мрійника

Цитата про переселенців: «То були люди, яких раптом повезли морем за тисячі миль від домівки – у невідоме майбутнє».

Текст для Мислителя

Часова шкала:

1873 – Заснування Нідерландсько-Американського пароплавства.

1891 – Кораблі Нідерландсько-Американського пароплавства причалили до пристані Вільгельміна.

Виставка «Як ми живемо» (Занський музей)

Текст для Діяча

Текст біля шухляди з ляльковими копіями фігур, що грають певну роль у картині «Жорстокість бика», яка висить поруч: «Відкрийте історію! Картина «Жорстокість бика» – це історія в картинках. У книжці ви знайдете різні частини цієї історії. Обіграйте історію «Жорстокість бика», можливо, вона закінчиться геть по-іншому!»

Текст для Прагматика

Текст біля шухляди зі схемою її дощечками, за допомогою яких відвідувач може сам здогадатися, як зібрати шафу без клею і шурупів: «Як було зроблено цю шафу? Ми мало знаємо про такі меблі Їх робили столяри чи теслі Столяри виготовляли меблі з дуба, тоді як теслі працювали з легшими сортами деревини, як-от сосна чи ялина. До того ж столяри робили меблі за допомогою дерев'яних з'єднань, хоча так само легко використовували цвяхи. Хто і як зробив цю шафу?»

Джерело: Елс Гохстрат, Анемарі Велс Гейн. Теорія навчання Девіда Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч. Переклад з голландської Наталії Карпенко. Київ : Видавець Чередниченко А. М., 2015.

Туризм і Глобальні цілі сталого розвитку

1. Подолання бідності. 2. Подолання голоду. 3. Міцне здоров'я і благополуччя. 4. Якісна освіта. 5. Гендерна рівність. 6. Чиста вода та належні санітарні умови. 7. Доступна та чиста енергія. 8. Гідна праця та економічне зростання. 9. Промисловість, інновації та інфраструктура. 10. Скорочення нерівності. 11. Сталий розвиток міст та спільнот. 12. Відповідальне споживання та виробництво. 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. 14. Збереження морських ресурсів. 15. Захист екосистем суші. 16. Мир, справедливість та сильні інститути. 17. Партнерство заради стійкого розвитку.

Джерело: Tourism for SDGs, a platform developed by UNWTO.

Глобальні цілі сталого розвитку, на досягнення яких туризм має прямий вплив

 <p>GOAL 8</p> <p>PROMOTE SUSTAINED, INCLUSIVE AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH, FULL AND PRODUCTIVE EMPLOYMENT AND DECENT WORK FOR ALL</p>	<p>Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання Сприяти сталому, всеосяжному і стійкому економічному зростанню, повній і частковій зайнятості та гідній роботі для всіх. Туризм є одним з рушійних сил глобального економічного зростання і в даний час складає 1 з 11 робочих місць по всьому світу. Надаючи доступ до можливостей гідної праці в секторі туризму, суспільство, особливо молодь і жінки, може скористатися вдосконаленням навичок і професійним розвитком. Внесок сектора у створенні робочих місць зазначається у цільовій задачі 8.9: «До 2030 року розробити і впровадити політику, спрямовану на сприяння сталому туризму, який створює робочі місця і сприяє місцевій культурі і продуктам».</p>
 <p>GOAL 12</p> <p>ENSURE SUSTAINABLE CONSUMPTION AND PRODUCTION PATTERNS</p>	<p>Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво Забезпечення стійких моделей споживання і виробництва у туристичному секторі, котрий застосовує методи сталого споживання та виробництва, може відігравати важливу роль в прискоренні глобальної рушійної сили до стійкості. Для цього, як встановлено у цільовій задачі 12.8, необхідно «Розробити і впровадити інструменти для моніторингу впливу сталого розвитку на сталий туризм, який створює робочі місця, сприяє місцевій культурі і продуктам». Програма сталого туризму 10-річних етапів по стійким методам споживання і виробництва спрямована на розробку таких практик, включаючи ініціативи щодо раціонального використання ресурсів, які призводять до посилення економічних, соціальних і екологічних наслідків.</p>
 <p>GOAL 14</p> <p>CONSERVE AND SUSTAINABLY USE THE OCEANS, SEAS AND MARINE RESOURCES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT</p> <p>SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS More at sustainabledevelopment.un.org/sdgs/proposal</p>	<p>Ціль 14. Збереження морських ресурсів Зберігати і відповідально використовувати океани, моря і морські ресурси для сталого розвитку. Прибережний і морський туризм, найбільші сегменти туризму, особливо для малих острівних держав, що розвиваються, спираються на здорові морські екосистеми. Розвиток туризму має бути частиною комплексного управління прибережними зонами, щоб допомогти охороняти і зберегти тендітні екосистеми і служити засобом просування синьої економіки відповідно до цільової задачі 14.7: «до 2030 року збільшити економічні вигоди від малих острівних держав, що розвиваються, і забезпечити стале використання морських ресурсів, в тому числі шляхом сталого управління рибним господарством, аквакультурою і туризмом».</p>

Шість типів туристів (Six Traveller Tribes 2030)

Obligation Meeters

have their travel choices restricted by the need to meet some bounded objective. In addition to business travel commitments, these obligations can include personal obligations such as religious festivals, weddings, and family gatherings. Business travellers are the most significant micro-group of many falling within this camp. Although they will arrange or improvise other activity around their primary purpose, their core needs and behaviours mainly are shaped by their need to be in a certain place, at a certain time, without fail.

Simplicity Searchers

value ease and transparency in their travel planning and holidaymaking above all else, and are willing to outsource their decision-making to trusted parties to avoid having to go through extensive research themselves.

Ethical Travellers

allow their conscience, in some shape or form, to be their guide when organising and undertaking their travel. They may make concessions to environmental concerns, let their political ideals shape their choices or have a heightened awareness of the ways in which their tourism spend contributes to economies and markets.

Reward Hunters

focus on self-indulgent travel that will often mix a focus on luxury with self-improvement and personal health. The seeking of 'reward' for hard work in other areas of their life is what motivates them. They are looking for luxury experiences that are several notches above the everyday.

Cultural Purists

use their travel as an opportunity to immerse themselves in an unfamiliar culture, looking to break themselves entirely from their home lives and engage sincerely with a different way of living.

Social Capital Seekers

understand that to be well-travelled is an enviable personal quality, and their choices are shaped by their desire to take maximal social reward from their travel. They will exploit the potential of digital media to enrich and inform their experiences and structure their adventures with the fact of their being watched by online audiences ever in mind.

Вимушені супровідники мають обмежений вибір подорожі через необхідність виконувати певну місію. Крім ділових відряджень, їх подорож може бути пов'язана із особистими мотивами, такими як релігійні свята, весілля та сімейні зібрання. **Бізнес-туристи** – це найчисельніша підгрупа людей, що потрапляють до цього типу. Хоча вони будуть здійснювати або провадити іншу діяльність, яка закладена в основній меті подорожі, проте, їх основні потреби та поведінка головним чином формуються необхідністю бути присутніми у певному місці, в певний час. **Етичні мандрівники** під час організації та здійсненні своєї подорожі певною мірою керуються своїми переконаннями. Вони можуть допомагати у вирішенні екологічних проблем, роблять свій вибір через свої політичні переконання або мають підвищену обізнаність про те, яким чином їхні туристичні витрати сприяють економіці та ринку. **Культурні пуристи** використовують свою подорож як можливість зануритися в незнайому культуру, намагаючись повністю вирвати себе зі свого звичайного побуту та посправжньому зануритись у інший спосіб життя. **Шукачі соціальних переваг** розуміють, що добре подорожувати – це принадна особливість, і на їх вибір впливає бажання отримати максимальний соціальний зиск від своєї подорожі. Вони використовують цифрові медіа для збагачення та інформування про власний досвід та хід своєї подорожі, постійно перебуваючи перед онлайн-аудиторією. **Мисливці за винагородами** зосереджують увагу на самодостатній поїздки, акцентом якої є розкіш із самовдосконаленням та особистим здоров'ям. Їх мотивує прагнення "винагородити" за напружену працю в інших сферах свого життя. Вони шукають відчуття розкоші, яка на кілька шаблів вище їх рівня життя. **Звичайні споглядачі** цінують перш за все легкість та простоту у плануванні подорожі й відпочинку, тому, щоб уникнути необхідності особисто проводити значні пошуки (детально розробляти маршрут та планувати подорож), вони воліють перекласти прийняття свого рішення на довірену сторону (користуються зовнішніми пропозиціями надійних організацій).

Джерело: Future Traveller Tribes 2030 by Amadeus

Мотивації в активному туризмі

Мотиви, які згадували активні туристи під час опитування:

Перетворення: Особисте зростання і виклик, звершення, досягнення, вдячність і розуміння

Розширене світобачення: Широка перспектива, розширені горизонти, культурне розуміння

Навчання: Нові навички, знання та розуміння, нові враження, збагачення загального досвіду

Природа та відкриття: Довкілля, краса природи, красиві пейзажі

Психічне здоров'я: Втеча та оновлення, чіткий розум, мир та спокій

Веселощі та хвилювання: Викид адреналіну, хвилювання, відчуття смаку життя

Зв'язок: Зв'язок, дізнатися про інших, зустрічатися з новими людьми

Важливі історії: Поринати у спогади, набутися вражень на згадку (щоб було що згадати), фотографії

Фізичне здоров'я: Тренування, фітнес, міць

Унікальний досвід: Неочікувані враження, відправитись туди, куди інші не можуть, відчуття досягнення цілі

Джерело: Christina Beckmann (2017). Research Reveals Adventure Travelers Primarily Motivated by Transformation